Poezia *qua* individuație

Dragoș VARGA

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte, Departamentul de Studii Romanice
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts, Department of Romanic Studies
Personal e-mail: dragosvarga@yahoo.com

Poetry qua individuation

The present article is focused on one direction of contemporary Romanian poetry – namely the post-confessional one. More specifically, it aims to present Radu Vancu's poetical credo as it appears in his critical books and essays, and especially in „Poetry and Individuation". His theoretical construct is based on the impossibility of separating the biographical ego and the artistic ego and on his conviction that there is a contiguity between what we live and what we write, in other words that „poetry is individuation". Its most important function is the upgrading of the writer as a person, and thus modifying the existence of the author.

Keywords: contemporary Romanian literature, contemporary Romanian poetry, Radu Vancu, poetry, individuation, biographical ego, artistic ego.

Nu am întâlnit prea mulți scriitori români contemporani care să mai fie preocupați de fundamentarea unor arte poetice solide sau măcar a unor perspective coerente asupra literaturii personale, mai precis asupra asumării literaturii ca mod de existență. Se prea poate ca „teoria să sufoce poezia", e posibil, de asemenea, ca explicațiile *pro domo* să fie resimțite ca o lipsă de încredere în forța literaturii proprii sau, pur și simplu, să pară inutile astăzi. Așa s-a construit însă modernitatea literară europeană, prin astfel de asumări, inclusiv teoretizante, iar exemplele nu sunt deloc puține, de la Baudelaire, trecând prin avangardele literare, prin inegalabilele eseuri despre poezie ale lui Ezra Pound, T.S. Eliot, până la excelentele arte ale romanului ale lui Mario Vargas Llosa sau Milan Kundera etc. Sunt, fără excepție, exemple de scriitori care și-au trăit vocația artistică până la capăt, prelungind-o, ba chiar transformând-o în existență, în virtutea unei predestinări frumos definite de Llosa prin binecunoscuta „parabolă a teniei": „Vocația literară (...) e o devoțiune exclusivă și exclusivistă, o prioritate căreia nu-i poți antepune nimic (...), literatura devine o activitate permanentă, ceva care cotropește existența, (...) fiindcă vocația literară se hrănește cu viața scriitorului, aidoma prelungirii teniei când invadează un trup".[1]

În literatura română recentă, cu excepția regretatului Alexandru Mușina și a lui Mircea Cărtărescu, Radu Vancu îmi pare a fi singurul scriitor care și-a construit existența pe un astfel de model. Nu este evident singurul care își trăiește viața întru poezie, scriind poezie, țesându-și existemele în operă, dar este singurul care pulverizează această vocație în fiecare din mișcările sale zilnice. Observam, încă de la debutul său în volum, cu *Epistole pentru Camelia*, această întoarcere continuă la literatură, justificarea gesturilor de zi cu zi prin intermediul cărților, ca și cum întreaga literatură ar fi fost scrisă pentru a-i oglindi existența. Traume, emoții, iubiri, pasiuni, toate coagulate într-o abundentă și fascinantă intertextualitate. Evoluția poeziei sale stă cumva și sub semnul acestui *va-et-vient* dinspre viață înspre literatură, care finalmente se identifică. În *credo*-ul său artistic, Ezra Pound observa că e un lucru lipsit de frumusețe ca opera unui ins să nu se dezvolte progresiv, crescând tot mai mult în desăvârșire de la o etapă la alta,

măiestria unei arte fiind o operă de o viață. La Radu Vancu, aceste trepte spre desăvârșire sunt vizibile de la un volum la altul, deși universul poemelor sale e construit în jurul acelorași obsesii tematice, dar acest proces este concomitent cu acela al desăvârșirii proprii. Radu Vancu scrie poezie, scrie despre poezie, predă poezie, traduce poezie, coordonează unul dintre cele mai bune cenacluri de poezie din țară, coordonează colecții, antologii etc., organizează festivaluri internaționale de poezie, toate acestea nefiind atât semnul unei vocații asumate, cât un mod de căutare a sinelui, căutare ce face, de altfel obiectul *credo*-ului său artistic formulat în destul de multe interviuri, dar mai ales în interesantul volum din 2014, *Poezie și individuație*. Că este vorba de un *credo* și nu de o artă poetică, asta are mai puțină importanță. Radu Vancu însuși face distincțiile necesare, punctând faptul că, la fel ca deprimismul lui Gelu Vlașin, performatismul lui Claudiu Komartin, autenticismul lui Dan Sociu, utilitarismul lui Adrian Urmanov sau fracturismul lui Marius Ianuș, nici observațiile sale „nu încearcă să spună *cum trebuie să fie* poezia", ambiționând să precizeze *ce face* poezia, care este funcția ei. Autorul reușește, în cele din urmă, să dea glas nu doar unei adeziuni afective, ci construiește un veritabil angrenaj teoretic. Am urmărit îndeajuns de atent evoluția poeziei lui Radu Vancu, precum și a cărților sale critice, a intervențiilor sale în spațiul public pentru a putea afirma că toate sunt parte a unei *Weltanschauung* extrem de clar internalizate, viziune care-i trasează întreg traiectul existențial și artistic.

Construcția teoretică a lui Radu Vancu pleacă de la imposibilitatea separației dintre eul biografic și eul artistic, „din această convingere a contiguității dintre ce trăim și ce scriem", că „poezia e individuație"[2], funcția ei cea mai importantă constând în „upgradarea ca persoană a celui care scrie", modificând existența autorului, conducând, în final, la „constituirea sinelui poetic". Iar demonstrația din capitolul liminar al cărții este mai mult decât elocventă, perfect coerentă, cu o argumentație dusă până la capăt, chiar dacă, retoric, Radu Vancu se descoperă prins într-o așa-zisă „erezie a lirismului". Pornind de la Carl Gustav Jung, părintele conceptului, și de la definiția acestuia („a deveni propriul sine"), autorul *Frânghiei înflorite* adaugă celor două moduri de configurare finală a sinelui definite de gânditorul elvețian (individuația psiholgică și individuația alchimică) o a treia, cea care face și obiectul procupărilor sale, anume individuația poetică, bazat pe aceleași momente clasice ale morții și regenerării: „Orice poet cunoaște prea bine pulsiunile morții și ale distrugerii, care încep încă din tinerețe și de care cel care nu va duce procesul individuației până la capăt nu va scăpa niciodată, sfârșind prin a fi doborât de ele (...). La fel ca în cazul individuației psihologice sau al celei alchimice, individuația poetică presupune un procent covârșitor majoritar de nereușită: foarte puțini ucenici trec cu succes toate fazele inițierii pentru a ajunge maeștri. Restul se opresc în diferite etape, individuația lor neajungând nicicând completă, suferind perpetuu din această cauză".[3] Distincția operată de Jung între sine și eu (sinele cuprinzând infinit mai mult în el însuși decât numai un eu, individuația incluzând și lumea) sprijină în continuare demonstrația lui Radu Vancu privitoare la poezie, inclusiv câteva observații pertinente asupra generațiilor poetice românești. Astfel, „recuperarea lirică a cotidianului, începută la noi de optzeciști și dusă la paroxism de milenariști, e (...) o probă de bună inteligență artistică", în timp ce „autismul metaforic spre care se îndrepta cu pași decișiși poezia șaizecistă era semnul sigur al unei individuații incomplete, în care autocentrarea narcisiacă nu mai permitea deschiderea spre lume".[4] Excepția în cazul șaizeciștilor ar fi, evident, M. Ivănescu căruia Radu Vancu i-a dedicat o excelentă monografie, rezultat al unei meticuloase cercetări doctorale, *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute*, în care sunt deja prefigurate liniile directoare ale „teoriei" sale. Se vorbea acolo despre „treptele discreției sau calea către sine", despre o ființă poetică care nu mai are statutul excepționalității, despre modalitățile de reprimare ale eului față de ostentația afirmativă a eului din versurile lui Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Nicolae Labiș sau Ioan Alexandru.

Din acest punct de vedere, cărțile critice ale lui Radu Vancu, precum și poezia sa, merg mână în mână. Indiferent că scrie despre Eminescu, Mircea Ivănescu sau John Berryman, poetul își urmărește propriile-i „obsesii", legătura indisolubilă dintre eul biografic și eul artistic, deschiderile poeziei către lume, către existență. Nu întâmplător, unul dintre cele eseurile cuprinse în cartea sa despre Eminescu se referă la „poezia existenței", de la care pornind ajunge treptat la poezia douămiistă, încercând, în *Poezie și individuație*, cum însuși declară, să găsească acea zonă în care poezia are interfață directă cu existența, să vadă modul în care se constituie sinele acestei poezii în interacțiunea lui cu lumea, și mai exact, „cum se constituie poezia română odată cu constituirea sinelui poeților care o compun". Un tablou pe cât de vast, pe atât de amalgamat, cu poeți din generații diferite, din secole diferite, atât de variați ca tematică, registru stilistic, reactivitate la cotidian și, evident, inegali din punct de vedere valoric. Ceea ce-i unește în cărțile „critice" ale lui Radu Vancu, dincolo de această căutare a sinelui din poezia română, este pasiunea autorului pentru poezie și dispoziția sa melioristă, parte a procesului de upgradare de care vorbește nu o dată. Poetul Radu Vancu devine critic numai în măsura în care subiectul comentariilor sale se intersectează cu concepția sa despre poezie, de unde și prevalența unei critici constructive, preponderent pozitive și oarecum imune la răutățile gratuite. Remarc, în acest sens, obstinarea cu care scriitorul leagă arta de morală, identificând, în procesul individuației poetice, inclusiv această creștere calitativă a creației direct proporțional cu umanitatea sa: „Cred, chiar dacă știu câte zâmbete subțiri poate trezi asta, că ticălosul nu

poate produce capodopere. Scriem cu noi înșine, cu umanitatea noastră adică; și, atunci când umanitatea se tocește, creionul scrie tot mai gros și mai lăbărțat. Nu spun, firește, că scriitorul trebuie să fie un monument de moralitate; dar cred din toată inima că un om rău nu poate scrie bine".[5] Iar argumentele sale sunt de luat în seamă, discutând nu despre poeți alcoolici, afemeiați, arghirofili etc., ci despre scriitorii care fac sau au făcut rău cu bună știință, provocând suferință. Or, în acest context, inclusiv recenta re-editare a cărții despre Mircea Ivănescu[6] se înscrie în linia proiectului său de prezentare și explicare a poeziei românești pornind de la procesul de individuație. În prefața noii ediții, Radu Vancu insistă exact asupra acestei perspective: „Nu găsesc pentru teribila bunătate a lui Mircea Ivănescu, omul cel mai bun pe care l-am cunoscut, altă explicație decât aceasta: era într-atât de bun, pe cât era poezia lui de bună. În cazul lui, nu numai omul făcea poezia, ci și poezia îl făcea pe om. În asemenea măsură încât, dacă poezia lui e ilustrativă pentru un anumit ideal de umanitate, atunci și omul e ilustrativ pentru ideea corespondentă de poezie".[7] Continuând pe această linie, aș adăuga că asumarea de către Radu Vancu a modelului poetic ivănescian înseamnă, în primul rând, asumarea acestui ideal de umanitate care îl urmărește obsesiv pe poet. Poezia lui Radu Vancu e străbătută, prin toate fibrele ei, de această dorință de umanizare, de redobândire a unui echilibru interior prin plonjarea în confortul universului casnic, familial, în solare bucurii paternale și răsfățuri conjugale, lăsând în urmă șeolul etilic și trăirile pe muchie din primele volume. Până și obsesia sinucederii este în ultimele cărți de poezie, în *Frânghia înflorită* (2012), în *4 A.M. Cantosuri domestice* (2015), mult mai puțin contondentă, funcționând contrapunctic în această căutare a sinelui mai bun. Romanul analitic a lui Radu Vancu, de fapt, întreaga *saga*, formată din volumele sale de poezie, transcriu acest drum spre lumină, în limitele aceluiași scenariu: „Fie că-i vorba de tata și de mine, fie că-i vorba de mine și de Sebastian, toate poemele astea sunt bântuite de fantasma unui bărbat îndrăgostit de fiul său".[8] Mai mult, ele se transformă treptat într-un nesperat jurnal al fericirii: „Stelele mă priviră cu ochii câinelui credincios / în vreme ce-i apeși râzând / capul sub apă. // Dac-aș mai fi băut, ar fi fost un moment bun / pentru vodcă. Dac-aș fi fumat, pentru / un cui. Să-mi apese creierul / de creierul în metastază din cer. / Am închis ochii, ca o pisică / atârnată de un bătătător de rufe, / și am așteptat fericit." (*Canto XXXIII*)[9] De la primul până la cel mai recent volum, poetul transcrie experiențele unui eu asaltat de angoase, de remușcări, disperări, emoții contradictorii, toate filtrate livresc, deseori autoironic, chiar autopersiflant. Dialogul cu „cel mai iubit dintre morți" este nu doar terapeutic, ci și autoscopic, pas important în drumul către sine.

În plan biografic, punctul de cotitură al existenței îl reprezintă nașterea fiului și renunțarea la alcool, momente aproape simultane care produc, de asemenea, efecte și în planul creației. Poetul mărturisește nu o dată că renunțarea la alcool, mergând în sensul upgradării mai sus amintite, provoacă și așa-numita „refacere a pactului cu timpul", începând să scrie mai mult și mai bine, netezind asperitățile unei existențe contorsionate, scrisul devenind, prin compensație, un stimulent existențial infailibil.

Acknowledgement

This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2012-3-0411.

Note:

1. Mario Vargas Llosa, *Scrisori către un tânăr romancier*, Editura Humanitas, București, 2003, p. 13-14.
2. Radu Vancu, *Poezie și individuație*, Editura Tracus Arte, București, 2014, p.6.
3. *Ibidem*, p. 17.
4. *Ibidem*, p. 18.
5. *Ibidem*, p. 6.
6. Radu Vancu, *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute*, Editura ART, București, 2015.
7. *Ibidem*, p. 12.
8. Radu Vancu, *Frânghia înflorită*, Casa de Editură Max Blecher, 2012, p. 63.
9. *Idem*, *4 A.M. Cantosuri domestice*, Casa de Editură Max Blecher, 2015, p. 59.

Bibliography:

Pater, Chesterton, Eliot, *Eseuri literare*, EPLU, 1966.
Vancu, Radu, *4 A.M. Cantosuri domestice*, Casa de editură Max Blecher, 2015.
Vancu, Radu, *Frânghia înflorită*, Casa de editură Max Blecher, 2012.
Vancu, Radu, *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute*, Editura ART, București, 2015.
Vancu, Radu, *Poezie și individuație*, Editura Tracus Arte, București, 2014.
Vargas Llosa, Mario, *Scrisori către un tânăr romancier*, Editura Humanitas, București, 2003.